

Sittardse prentbriefkaarten vertellen ons hun geschiedenis

Een zoektocht naar de oudste kaart van Sittard

Will Steeghs

Afb.1 Advertentie De Katholieke Limburger Sittards Weekblad 24 december 1885.

Op donderdag 17 november 2022 hield ik een lezing voor het L.G.O.G. van de Westelijke Mijnstreek onder de titel "Sittardse Prentbriefkaarten vertellen ons hun geschiedenis". In deze lezing behandelde ik hoe je kaarten kunt dateren met behulp van Sittardse voorbeelden, een aantal ontwikkelingen

wee geven en mogelijk de oudste topografische prentbriefkaart van Sittard. Al voor 1 april 1892 toen de prentbriefkaarten officieel werden toegelaten werden in Sittard al felicitatiekaarten verkocht getuige een advertentie uit 1885 (afb.1).

Oude Sittardse prentbriefkaart

Op de VDP-website onder oudste prentbriefkaarten staat Sittard vertegenwoordigd met een afstempeling 9 december 1897. Deze is een door de Sittardse winkelier Gerard van Tholen uitgegeven prentbriefkaart met links nr. 383 (afb.2 en 3). Bij een verzamelaar heb ik een exemplaar met een oudere afstempeling op 30 juni 1897 gevonden. In het gemeentearchief zit eenzelfde prentbriefkaart waar de postzegel van is afgevoekt, met een bezorgstempel 13 oktober 1898. Bijzonder is dat hierdoor het postzegelvak met aanduiding voor 2,5 cent frankering zichtbaar

is. Dit soort achterzijden zijn ouder en dateren uit de periode 1892/1895-1896. Deze prentbriefkaart zal mogelijk dateren uit 1895/96. Hopelijk vinden we ooit een oudere afstempeling of een advertentie waarin deze prentbriefkaart staat beschreven.

Sittard is hiermee de vijfde plaats in Limburg waar ik een postzegelvak met aanduiding voor 2,5 of 5 cent frankering ken, te weten naast Maastricht: Vaals, Valkenburg en Venlo.

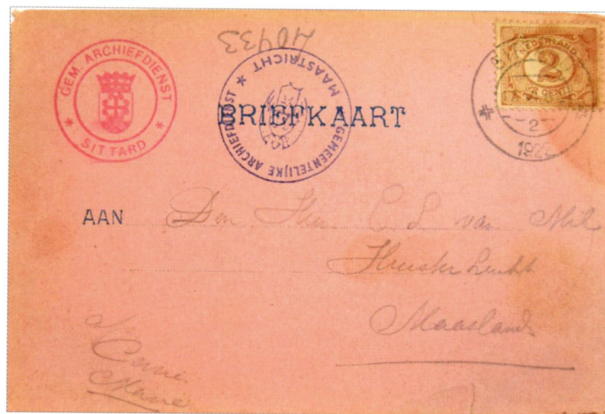
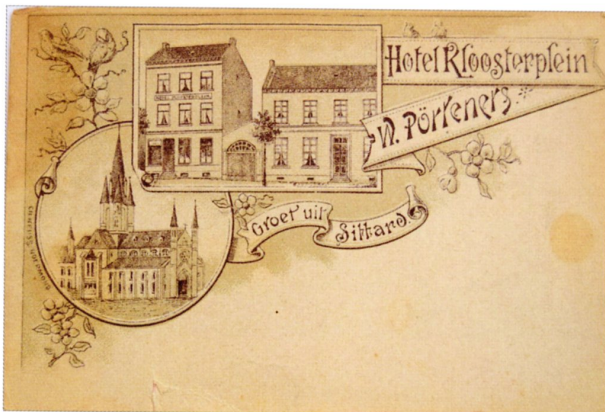
Deze Sittardse prentbriefkaart is ook herdrukt, deze herdrukken zijn te herkennen aan dat het nr. 383 verhuist naar rechtsboven in de rand en de inkleuring nadrukkelijker is uitgevoerd.

Op dit moment heeft deze prentbriefkaart het beste bewijs voor de oudste van Sittard, of dat zo blijft zal de toekomst hopelijk gaan uitwijzen.

In de collectie van het gemeentearchief zit een prentbriefkaart van hotel Kloosterplein van uitbater W. Pörreners (afb.4, 5 en 5a). Deze litho kaart heeft alle kenmerken van een zeer oude prentbriefkaart, een doorloper met een oudroze adreszijde en de kaart is gedrukt bij Ch. Neuss in Roermond. Deze is helaas zeer laat verzonden, getuige de afstempeling 17 juni 1922. Bij een Limburg verzamelaar vond ik nog een eerdere afstempeling op 25 juni 1912, maar deze is helaas ook laat te bestempelen.

Afb.2 en 3 Litho Gerard van Tholen met links nr. 383; achterzijde litho Gerard van Tholen met 2,5 cent opdruk op plaats postzegel, dit type doorlopers kwam voor van 1892 tot 1895 of 1896.

Afb. 4, 5 en 5a Litho hotel Kloosterplein van uitbater W. Pörrners. Met links onder Ch. Neuss, Roermond als drukker. Achterzijde hotel Kloosterplein, doorloper met oudroze achterzijde.

Afb. 11 Advertentie van Stern & Schiele, Berlin.

Afb. 6 Markt maneschijn kaart gelopen 31 december 1898, met nummer 6096; de kaart zal waarschijnlijk in Duitsland zijn gedrukt.

Er komen nog een aantal litho prentbriefkaarten van Sittard voor, bijvoorbeeld van J.H. Vroemen-Bormans, maar deze zijn iets later te dateren.

Charles Neuss

Franciscus Antonius Wartenbergh, lithograaf, St. Jansstraat nr. 7 te Roermond, geboren te 's-Hertogenbosch op 17 april 1827 en overleden te Roermond op 23 december 1895. Het pand met bedrijf wordt op 9 november 1895 in de Nieuwe Koerier in openbare verkoop aangeboden. Mogelijk is deze verkoop niet doorgegaan i.v.m. zijn overlijden. Op 14 maart 1896 staat in de Maas- en Roerbode het faillissement vermeld. Op 30 maart 1896 vindt een openbare verkoop plaats. Mogelijk heeft zijn aanstaande schoonzoon Franz Karl Neuss, geboren te Aken 07 december 1866 gestorven te Roermond 10 juli 1918, de zaak met een doorstart voortgezet op hetzelfde adres. Hij was gehuwd op 18 augustus 1896 met tweede dochter Clementina Henrietta Maria Wartenbergh, geboren op 3 april 1859 en overleden te Roermond op 04 juli 1934.

In de kranten van *De Nieuwe Koerier* 21 september 1897 en *Maas- en Roerbode* 23 september 1897 wordt hij geprezen voor een gekleurde prent van de H. Antonius van Padua. Over prentbriefkaarten staat in de kranten niets vermeld. In het adresboek van 1900 staat het bedrijf vermeld. Buiten Sittard is geen enkele prentbriefkaart bekend van Ch. Neuss, ook bij Roermondse verzamelaars is ze onbekend en in mijn eigen verzameling van Venlo komt deze naam eveneens niet voor.

Waarschijnlijk is deze prentbriefkaart niet ouder dan 1896. We mogen aannemen dat Franz Carl pas bij de doorstart onder de naam Ch. Neuss is gaan werken. De kaart zat helaas buiten het archief in de collectie van een verzamelaar die ik geraadpleegd had, maar mogelijk zou deze prentbriefkaart toch nog de oudste van Sittard kunnen worden. Mocht de litho van G. Van Tholen met een afstempeling van 30 maart 1896 of ouder opduiken, dan wordt het mysterie van

de oudste mogelijk met zekerheid opgelost. Of er meer prentbriefkaarten van Ch. Neuss gevonden worden, zal de toekomst uitwijzen.

Prentbriefkaarten Sittard

Sittard is een bedevaartsplaats die zeer druk bezocht werd. Hierdoor zijn er zeer veel prentbriefkaarten uitgegeven. Vergeleken met Venlo zijn hier meer prentbriefkaarten met foto van vóór 1900 uitgegeven, maar het aantal litho's is wel wat lager.

Wat opvalt is dat lokale winkeliers zoals J.H. Vroemen-Bormans, Ger van Tholen geen namen of logo's op hun prentbriefkaarten van de drukker toestonden. Bij Vroemen-Bormans waren er 3 uitzonderingen: Broks & Hendrichs met logo BH op de voorzijde (zie ook VDP-bulletin 124 pag. 3-6), Tulp Haarlem met logo op de achterzijde en Stern & Schiele uit Berlijn (afb.11) met logo op de achterzijde.

De gevonden Stern & Schiele nummers lopen van S 430 tot S 864. Hier lijken mogelijk 2 of 3 series door elkaar heen te lopen en is de num-

Afb.9 en 10 Gasfabriek Stern & Schiele kaart nr. S 750 gelopen 8 november 1915, nr. S 748 Panorama op de stad, afstempeling 20 juli 1911. Achterzijde Gasfabriek links staat S 750 (boven)

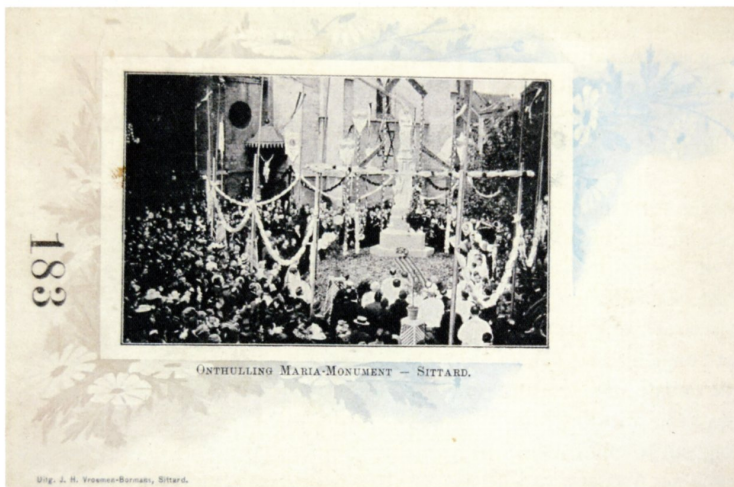

Afb.7 en 8 Postkantoor Tulp kaart uitgave Vroemen Bormans met groene achterzijde uit 1907. De groene en bruine Tulp achterzijden werden gedrukt bij Emrik & Binger in Haarlem en de zwarte bij Gebr. Deyhle & Wagner in Berlijn.

mervolgorde bij datering niet altijd leidend. De 400 nummers zijn afstempelingen, pas van 1919 gevonden. Of deze laat zijn afgestempeld of later zijn uitgegeven is niet duidelijk. In de 700-serie (afb.9 en 10) komen de oudste afstempelingen 1911 voor en bij de 800-serie 1912. De Stern & Schiele series kunnen het beste geanalyseerd worden door meerdere verzamelingen te raadplegen. Eventueel aangevuld met lokale kennis.

Bij Vroemen-Bormans (afb. tel ik tussen 1897 en 1916 zeker 14 maal uitgaven van nieuwe prentbriefkaarten, als ik Stern & Schiele prentbriefkaarten als een uitgave tel. Een deel is he-

Afb.12 Onthulling Maria Monument 13 mei 1900, uitgave Vroemen Bormans gedrukt bij La Rivière Voorhoeve te Zwolle met nr. 183.

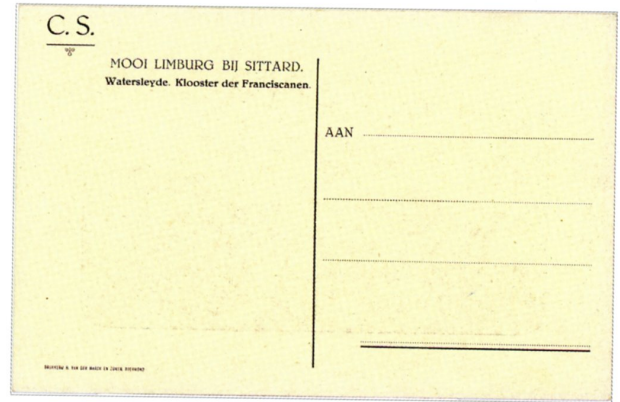
laas onbekend, de oudste een litho kaart uit 1897, kroningskaart in 1898, in 1899 en 1900 kaarten gedrukt bij Senefelder uitgever onbekend, 1900 bij La Rivière Voorhoeve, 1901 Jos Nuss, 1902 en later Jos Nuss in blauw uitgevoerde kaarten, zwart wit uitgevoerde kaarten met en zonder nummer, 1903/04 Broks & Hendrichs, 1905/1909 Tulp eerst doorlopers met adresaanduiding, daarna met scheidingsstreep met bruine, groene en zwarte achterzijde (afb.7 en 8), 1911/1919 Stern & Schiele, 1913/15 La Rivière Voorhoeve en de laatste serie bij een onbekende drukker. In 1921 werd het pand verkocht door weduwe Vroemen-Bormans. Dit was een zeer grote uitgever met een groot aantal Sittardse kaarten. Gerard van Tholen werd rond 1915 voorgezet onder de naam boekhandel J. Neilen, latere kaarten vermelden vanaf medio jaren dertig de afkorting JNS.

Jan Simon Kentgens

Hij was een hoofdonderwijzer, geboren 1879 en overleden 1940. Zijn foto's werden in 1924 gebruikt voor een herdenkingsboek '50 jaar nieuw

Afb.13 en 14 Klooster Watersley in de serie Mooi Limburg bij Sittard. Achterzijde Klooster Watersley, links onder staat de drukker H. van der Marck en Zonen.

stadhuis van Sittard'. De foto's waren ook van omliggende plaatsen, zoals Amstenrade, Beek, Elsloo, Geleen, Guttecoven, Holtum, Limbricht, Nieuwstadt, Obbicht, Ohé en Laak, Roosteren, Schinnen, Sint Jansgeleen, Stein, Stevenweert, Sweikhuizen, Susteren, Terborg, Treebeek en Urmond. Deze foto's werden ook als prentbriefkaart uitgegeven in een serie Mooi Limburg bij Sittard (afb.13 en 14). Ze werden gedrukt bij H. van der Marck & Zonen te Roermond. Deze uitgever staat ook vermeld op de achterzijde van de prentbriefkaarten. De zonen werden al in 1921 vermeld in de naam. Deze prentbriefkaarten hebben aan de beeldzijde geen tekst maar enkel op de achterzijde. Van het stadhuis van Sittard vond ik een afstempeling 31 juli 1925. Deze werd waarschijnlijk vrij kort na de publicatie ook als prentbriefkaart uitgegeven. Ze werden in blauwgrijs achtige of paarse uitvoering uitgegeven. Het leuke is dat het gemeentearchief ook het archief van deze moederfoto's bezit.

Uitgevers

Vele landelijke uitgevers hebben kaarten van Sittard uitgegeven, zoals La Riviere Voorhoeve vanaf 1900 (afb.12), Jos Nuss, Boon en J.H. Schaefer (Si nr 1 t/m 6), alle vanaf 1901. Nauta Velsen vanaf 1904, idem zoals bij Roermond en Venlo. Aan de andere kant ontbreken ook de landelijke

uitgevers zoals bijvoorbeeld Schalekamp en Vivat op basis van de collectie van het gemeentearchief. De uitgevers kwamen voornamelijk uit Nederland en Duitsland. Ik had verwacht ook Belgische uitgevers te vinden, mogelijk waren de kaarten van F. Clerck van een Belgische uitgever, met een grotendeels Franstalige achterzijde (afb.15 en 16). Bijzonder is dat het verzendadres linksboven staat vermeld. Deze kaarten zijn ook makkelijk te herkennen: de plaatsnaam staat als Sittart vermeld met een t in plaats van de d op het eind. De oudst gevonden afstempeling in deze serie was van 27-08-1907. Over F. Clerck vond ik helaas geen gegevens, wie weet meer?

De Venlose fotograaf Jos Strijbosch gaf 12 kaarten uit, alle gedrukt met Gebr. Van Straaten te Middelburg met nr. 19908 t/m 19919, gedrukt maart/april 1918. Van deze drukker komen we ook nog kaarten tegen van hotel de Zwaan met nr. 29130 gedrukt zomer 1920.

De uitgever Gebrs. Simons uit Ubach over Worms gaf al kaarten uit voor 1920, maar was in de jaren 20 tot begin jaren 70 een van de grotere uitgevers in Sittard. Echter ook vele andere uitgevers kwamen voor.

De lezing is een eerste pioniers aanzet om de rijke geschiedenis van de Sittardse prentbriefkaarten te ontsluiten. Hopelijk geeft dit inspiratie tot verder onderzoek in de toekomst.

Afb.15 en 16 De Wal. Uitgave F. De Clerck met plaatsnaam Sittart. Achterzijde F. De Clerck, een vroege kaart met scheidingsstreep.

